

⁵ Российский государственный военно-исторический архив. Ф.345, оп.1, д.1, л.63.

⁶ Викентьев В.П. Указ.сач. С.189.

⁷ Гл.: Викентьев В.П. Указ.сач. С.147; Гольмдорф М. Материалы для истории бывшего Дворянского полка до переименования его в Константиновское военное училище (1807–1859). СПб., 1882. С.130.

І.І.РЫЖЫКАВА

ЭКВІВАЛЕНТНАСЦЬ АДУКАЦЫІ І СПЕЦЫФІКА ФАРМІРАВАННЯ ТВОРЧЫХ ЗДОЛЬНАСЦЕЙ СТУДЭНТАЎ У ПЕДАГАГІЧНЫХ НАВУЧАЛЬНЫХ УСТАНОВАХ РАСІІ І БЕЛАРУСІ Ў ПЕРЫЯД 1918–1941 гг.

Сістэма педагагічнай адукацыі, якая ўступіла ў перыяд чарговага рэфармавання, шукае новыя накірункі свайго развіцця. Таму погляд на канструяванне даследуемай сістэмы з пазіцыі гістарычнага дэтэрмінізму дазваляе больш яркава адцяніць неабходнае і заснавальнае ад другараднага і неўплывовага ў ёй. Асаблівую сацыяльную, культуралагічную і прагнастычную значнасць маюць перыяды карэнных гістарычных пераломоў у жыцці краіны.

Перыяд з 1918 па 1941 г. з'яўляецца менавіта такім у жыцці былых савецкіх рэспублік і сістэмы педагагічнай адукацыі: ён адметны дынамізмам пошукаў як арганізацыйных структур, так і мэтазгоднай асновы падрыхтоўкі настаўнікаў. Крытычнае асэнсаванне і творчае выкарыстанне гэтага вопыту можа спрыяць выбару кірункаў развіцця педагагічнай адукацыі Рэспублікі Беларусь на рубяжы стагоддзяў.

Актуальнасць даследавання абумоўлена намерам пераадолення аднабаковага падыходу да ацэнкі савецкага перыяду ў развіцці педагагічнай адукацыі. Гэта аднабаковасць праяўляецца то ў прадстаўленні развіцця педагагічнай адукацыі як найвышэйшай і адзінай ступені ў сусветнай педагагічнай культуры, то ў інтэрпрэтацыі яе як выключна таталітарнай, накіраванай на падрыхтоўку пакорлівых "шрубкоў сучаснай вытворчасці".

Метадалогія нашага даследавання абумоўлена запатрабаваннямі культуралагічнага падыходу, які прадугледжвае, па-першае, праблематызацыю доследнага працэсу, па-другое, – параўнанне яго з аналагічнымі працэсамі ў іншых культурах, па-трэцяе, тлумачэнне яго знешне супярэчлівых тэндэнцый і асаблівасцей.

Вядучымі прынцыпамі даследавання з'явіліся: прынцып гістарычнага дэтэрмінізму і прынцып сусветнасці (З.І.Раўкін), якія патрабуюць разглядаць даследуемыя з'явы, працэсы кожнай эпохі ва ўзаемазалежнасці і цеснай сувязі з эканамічным, палітычным і культурным развіццём краін і народаў, а таксама з улікам агульначалавечых і нацыянальных вытокаў дзяржавы ці рэгіёна.

Галоўным метадам нашага даследавання з'явіўся кантэнт-аналіз нарматыўных матэрыялаў, што вызначалі дзейнасць вышэйшай педагагічнай школы, вучэбных планаў, праграм, вучэбных дапаможнікаў, манаграфій, архіўных матэрыялаў адпаведнага перыяду. Адзінкай аналізу мы выбралі гісторыка-педагагічны факт, які ўсведамляецца як веды аб канкрэтнай гісторыка-педагагічнай з'яве, дзейнасці ці сітуацыі. У якасці такіх фактаў разгледжаны: стан адукаванасці народаў царскай Расіі, колькасць педагагічных кадраў, змест і ўзровень іх падрыхтоўкі напярэдадні кастрычніка 1917 г.

Выяўлена, што тры чвэрці насельніцтва дзяржавы было непісьменным, 80% дзяцей і падлеткаў не наведвалі школы¹.

Дзяржаўная ўлада, навуковая грамадскасць ясна ўсведамлялі: сапраўдная дэмакратыя, свабода асобы, самазахаванне грамадства, яго сацыяльна-эканамічная стабільнасць, нацыянальна-культурнае развіццё немагчымы, калі народ не валодае дастатковай паўнатай ведаў.

Школьная рэформа, да ажыццяўлення якой прыступіла маладая дзяржава, надзвычай востра выставіла праблему настаўніка і яго адукацыі. Гарантам магчымасцей новай школы ўяўляўся настаўнік вышэйшай адукацыі, здольны

да актыўнай сацыяльнай творчасці. Небывалы размах культурнага будаўніцтва патрабаваў стварэння дасканалай сістэмы педагагічнай адукацыі, якая магла б даць краіне літаральна "мільённую армію новых адукаванцаў"².

У дарэвалюцыйнай Расіі дзейнічала 288 педагагічных навучальных устаноў, у тым ліку 6 ВНУ і 20 настаўніцкіх інстытутаў, якія не мелі статуса вышэйшых навучальных устаноў³. Створаная напачатку ХХ ст. сістэма педагагічнай адукацыі мела дуалістычны характар з прычыны існавання двух тыпаў школ: царкоўных і свецкіх.

У сістэме педагагічнай адукацыі Расіі і Беларусі пераважалі навучальныя установы царкоўнага ведамства⁴. Гэты тып педагагічнай школы браў свае вытокі ў патрыярхальнай культуры і быў сацыяльна арыентаваны на замацаванне традыцыйнага патрыярхальнага стану грамадства Расійскай імперыі.

На пачатку ХХ ст. пры стварэнні навучальных педагагічных устаноў і Свяшчэнны Сінод, і Міністэрства народнай асветы кіраваліся двума асноўнымі прынцыпамі: кароткатэрміновасць і таннасць падрыхтоўкі настаўнікаў. Гэта абумоўлівала абмежаванасць агульнанавуковай і спецыяльнай падрыхтоўкі апошніх.

У якасці альтэрнатывы афіцыйнаму курсу ўзнікаюць земскія навучальныя ўстановы. Земскі тып навучальных педагагічных устаноў па сваіх сацыяльных характарыстыках набліжаўся да патрабаванняў перыяду пераходу Расіі да тэхнагеннай цывілізацыі. Вострая патрэбнасць у педагагічных кадрах, здольных сфарміраваць у моладзі новыя праграмы сацыяльнай і прафесійнай дзейнасці, абумовіла новы тып педагагічных устаноў вышэйшага тыпу.

Настаўнікаў вышэйшай кваліфікацыі ў Расіі рыхтавалі такія навучальныя ўстановы, як Маскоўскі педагагічны інстытут імя П.Г.Шалапуціна, Пецяўбургская педагагічная акадэмія, Пецяўбургская вольная вышэйшая школа П.Ф.Лесгафта, Маскоўскі народны ўніверсітэт імя А.Л.Шаняўскага і інш.⁵ Мэта гэтых навучальных устаноў – набліжэнне школы да жыцця, дзейнасці настаўніка – да інтэрэсаў і магчымасцей дзіцяці.

Падрыхтаваная рэформа вышэйшай педагагічнай адукацыі, якая прадугледжвала стварэнне педагагічных інстытутаў, накіраванага імя П.Г.Шалапуціна, так і засталася неабыццёўленай: часовы ўрад не здолеў адкрыць неабходнае для рэформы крэдытаванне. Таму агульная колькасць студэнтаў вышэйшых педагагічных навучальных устаноў складала каля чатырох тысяч чалавек⁶.

Якім жа чынам дзяржава, тры чвэрці насельніцтва якой было непісьменным, змагла да 1939 г. практычна ліквідаваць непісьменнасць? Як змагла яна павялічыць падрыхтоўку настаўнікаў ад чатырох тысяч у 1917 г. да 398,6 тысяч у 1941 г.? Як была арганізавана сістэма педагагічнай падрыхтоўкі ў многанацыянальнай дзяржаве? Як забяспечвалася пераёмнасць педагагічнай культуры на пераломным этапе развіцця грамадства?

За параўнальную парадыгму педагагічнай адукацыі ў Еўропе гэтага перыяду намі ўзята сістэма падрыхтоўкі настаўнікаў у Вальдорфскай школе (Германія).

У адпаведнасці з палажэннем аб адзінай трудавой школе распрацоўваюцца новыя мэтавыя ўстаноўкі і каштоўнасныя арыенціры падрыхтоўкі настаўнікаў. Агульныя напрамкі развіцця сістэмы педагагічнай адукацыі вызначылі Усерасійскі з'езд дэлегатаў настаўніцкіх інстытутаў (май 1918 г.), Усерасійская нарада дзеячоў па падрыхтоўцы настаўнікаў (жнівень 1918 г.), і з'езд па адукацыі (жнівень 1918 г.). Гэты напрамак (падрыхтоўка высокакваліфікаваных спецыялістаў) стаў вызначальным для ўсіх сфер народнай адукацыі.

У перыяд з 1918 па 1941 г. былі распрацаваны, прадстаўлены да рэалізацыі і часткова ці поўнасцю ажыццёўлены наступныя структурна-арганізацыйныя варыянты падрыхтоўкі настаўнікаў: вышэйшы настаўніцкі інстытут (1918–1941 гг.); педагагічны інстытут для асоб з вышэйшай і сярэдняй адукацыяй (1918–1924 гг.); педагагічныя факультэты ўніверсітэтаў (1919–1930 гг.); педагагічная акадэмія (1919–1921 гг.); інстытут народнай адукацыі (1919–1920 гг.);

практичны інстытут народнай адукацыі (1921–1923 гг.); вышэйшы педагагічны інстытут, у тым ліку і інстытут нацыянальных меншасцей (1924–1941 гг.); камуністычны вуз (камвуз; 1922–1941 гг.); вышэйшыя навукова-педагагічныя курсы (1920–1932 гг.); вышэйшыя педагагічныя курсы пры вышэйшых навучальных установах і вышэйшых тэхнічных установах (1924–1930 гг.); інжынерна-педагагічныя інстытуты (1923–1941 гг.); індустрыяльна-педагагічныя і агра-педагагічныя інстытуты (1930–1932 гг.); універсітэты (1933–1941 гг.)⁷.

Факталагічны аналіз праектаў розных тыпаў педагагічных устаноў сведчыць аб тым, што ў 1918–1931 гг. складваецца дэмакратычная сістэма падрыхтоўкі настаўнікаў для розных тыпаў навучальных устаноў з улікам іх папярэдніх падрыхтоўкі і таго сацыяльна-культурнага асяроддзя, у якім яны будуць працаваць. Дэмакратызм гэтай сістэмы праяўляўся, па-першае, у тым, што малады чалавек мог свабодна, без усялякіх абмежаванняў накіравацца ў тупіковыя школы, пераходзіць ад пачатковай ступені навучання да вышэйшай. Абвяшчалася і гарантавалася роўнасць мужчын і жанчын у сферы педагагічнай адукацыі, як і ў іншых сферах грамадскага жыцця.

Дэмакратызм сістэмы педагагічнай адукацыі праяўляўся ў плюралізме канцэптуальных падыходаў да структуравання зместу падрыхтоўкі, дазваленні ВНУ самім распрацоўваць навучальныя планы і праграмы. У палажэннях аб стварэнні названых тыпаў педагагічных устаноў адлюстраваліся еўропацэнтрыйскія падыходы да канструавання педагагічнага працэсу, творчая інтэрпрэтацыя лепшых дасягненняў заружбнай і айчынай навукі. Так, арыентацыя на сусветную практыку рэфармавання універсітэцкай навукі вяла да раздзельнай падрыхтоўкі навуковых і практычных работнікаў асветы. Першы партыйны з'езд па народнай адукацыі (1921 г.) прыняў рашэнне аб паасобнай падрыхтоўцы навуковых і практычных работнікаў. Аднак, як сведчаць матэрыялы з'езда, практычным інстытутам народнай адукацыі, педагагічным інстытутам і педагагічным факультэтам універсітэтаў адбодзіліся толькі вучэбныя і агітацыйна-асветніцкія функцыі⁸.

Энцыклапедызм у падрыхтоўцы настаўнікаў разглядаецца як падстава фарміравання матывацыйна-творчай актыўнасці будучага настаўніка, накіраванай на самаўдасканалванне ўласнай асобы і творчае развіццё іншых⁹. Значна павышаецца роля прыкладных ведаў. Але жыццё паказала, што адсутнасць даследаванняў як кампанента прафесійнай падрыхтоўкі зніжае прафесійную кампетэнтнасць выпускнікоў, зводзіць на нішто высокія ўстаноўкі на падрыхтоўку шырокаадукаванага настаўніка-тварца. Пачынаецца новы пошук аптымальнай мадэлі падрыхтоўкі педагагічных кадраў.

Параўнальны аналіз вучэбных планаў і праграм па педагогіцы, пэдагогіі і псіхалогіі такіх ВНУ, як педфак 2-га МГУ, педфак БДУ, Ленінградскі педагагічны інстытут імя А.І.Герцэна, індустрыяльна-педагагічны інстытут імя К.Лібкнехта, Акадэмія камуністычнай адукацыі сведчыць аб тым, што арганізацыйна-структурная разнастайнасць падрыхтоўкі педагагічных кадраў мела пад сабой трывалую аб'яднальную падставу.

Эквівалентнасць падрыхтоўкі настаўнікаў забяспечвалася агульнай філасофіяй адукацыі таго часу, якая засяроджвалася на ідэі "школы працы", прыняцця палітэхнізму, сувязі навучання з працай, практыкай рэвалюцыйнага ператварэння свету. Значнае месца ў сістэме педагагічнай падрыхтоўкі настаўнікаў займала краязнаўства. Сістэмаўтваральным кампанентам педагагічнай адукацыі стала светапоглядная падрыхтоўка настаўнікаў. Іерархія яго прафесійных функцый апісваецца наступнымі лексічнымі парадыгмамі: настаўнік – грамадскі арганізатар дзяцінства і юнацтва; новы педагог – гэта грамадскі мясцовы работнік; настаўнік – гэта даследчык-краязнаўца¹⁰.

Драматызм перыяду 1918–1931 гг. у сістэме педагагічнай адукацыі праяўляўся перш за ўсё ў тым, што шматлікія ВНУ, якія атрымалі магчымасць творча рэалізаваць свае канцэптуальныя мадэлі падрыхтоўкі настаўнікаў, вельмі часта не мелі адпаведных навукова-метадычных сіл, здольных распрацаваць неабходныя матэрыялы. На практыцы гэта праявілася ва ўзнікненні вельмі многіх дробных навучальных курсаў, працоўных практык на падпры-

емствах і ў сельскай мясцовасці, што зніжала агульнанавуковую падрыхтоўку будучых настаўнікаў.

Пошукі аптымальнай структурна-арганізацыйнай сістэмы педагагічнай адукацыі прывялі да выбару універсітэцкай мадэлі, якая забяспечвала агульнанавуковую падрыхтоўку настаўнікаў розных спецыяльнасцей. Канкрэтную жа спецыяльнасць настаўнікі мелі магчымасць выбіраць з іх вялікага мноства: прыродазнаўчыя, грамадска-палітычныя, сацыяльна-эканамічныя, нацыянальна-культурныя, культурна-гістарычныя, гуманітарна-педагагічныя, антрапапедагагічныя, этыка-эстэтычныя і г. д. Агульны накірунак падрыхтоўкі настаўнікаў ажыццяўляўся ў адпаведнасці з еўрапейскімі мадэлямі, у прыватнасці, з сістэмай Р.Штайнера. Настаўнік Вальдорфскай школы працаваў з вучнямі з першага па восьмы клас, навучаў іх усім прадметам, прадугледжаным вучэбным планам. Настаўніка для школы маладой савецкай дзяржавы таксама рыхтавалі як "цыклавіка", які навучае пэўнаму цыклу вучэбных дысцыплін¹¹.

Вызначальнае месца ў распрацоўцы сістэмы педагагічнай адукацыі ў разглядаемы перыяд займаў педагагічны факультэт БДУ. Гісторыя яго дзейнасці з 1921 па 1941 г. сведчыць аб складанасці і супярэчлівасці гэтага працэсу. Педагагічны факультэт быў створаны ў момант, калі змест традыцыйнай педагагічнай адукацыі зведаў значныя змены. Экстраспектыва дзейнасці вышэйшай педагагічнай школы паказвала, што ўстаноўка на універсітэцкі тып педагагічнай адукацыі вядзе да перавагі агульнатэарэтычных дысцыплін у падрыхтоўцы настаўнікаў над псіхалага-педагагічнымі і метадычнымі. Галоўнымі ж функцыямі выпускнікоў факультэта былі вызначаны, як ужо было сказана, асветніцка-прапагандысцкая і навучальная. Супярэчлівасць становішча педагагічнага факультэта і лёсу яго выпускнікоў вымусала да пошуку іншых эквівалентаў прафесійнай падрыхтоўкі настаўнікаў.

У мэтах рэарганізацыі работы педфака і распрацоўкі метадалогіі вучэбнага плана і вучэбных праграм для вышэйшых педагагічных устаноў была створана спецыяльная камісія, якая пачала працаваць у лютым 1924 г. Яна прадставіла на разгляд грамадскасці наступныя дысцыпліны: краязнаўства, марксізм і матэрыялістычную дыялектыку, тэарэтычную і практычную педагогіку, працу ва ўсіх яе формах¹². У цэнтр падрыхтоўкі настаўнікаў камісія раіла паставіць веды аб дзіцяці і педагагічным працэсе.

Агульныя прынцыпы педагагічнай адукацыі было прапанавана сфармуляваць так: першы курс – псіхалагічны; другі – педалагічны; трэці – педагагічны. Абавязковымі дысцыплінамі для ўсіх студэнтаў педфака БДУ вызначаліся анатомія і фізіялогія, педагагічная і эксперыментальная псіхалогія, педагогія, гігіена, навуковае вывучэнне метадаў выкладання, педагагічная практыка.

У сваіх распрацоўках камісія павінна была ўлічыць рэкамендацыі Ўсерасійскай канферэнцыі па педагагічнай адукацыі, якая арыентавала ВНУ на падрыхтоўку настаўнікаў па формуле: настаўнік – перш-наперш марксіст па светапогляду, калектывіст – па навыках, а затым – прадметнік-спецыяліст, знаёмы з больш ці менш шырокім колам блізкіх дысцыплін¹³.

Навуковы светапогляд, аснову якога складаюць веды аб грамадстве, чалавеку, прыродзе, тэхніцы, дзейнасці, вытворчасці, разглядаўся ў вучэбных планах як умова паглыбленай спецыялізацыі і творчага рашэння педагагічных праблем¹⁴.

Супярэчлівасць становішча студэнтаў БДУ (а таксама і іншых педагагічных вышэйшых устаноў) заключалася ў тым, што пры такім раскладзе навучальных дысцыплін ні даследніцкая дзейнасць, ні прадмет выкладання, ні педагогіка не з'яўляліся вучонымі спецыяльнасцямі. Менавіта гэтыя недахопы і выявіліся ў 1927 г. падчас праверкі якасці прафесійнай падрыхтоўкі маладых настаўнікаў.

Пачынаецца новы віток пошукаў аптымальнай мадэлі падрыхтоўкі настаўнікаў. Паступіў шэраг прапаноў: побач са спецыяльнымі факультэтамі стварыць міжфакультэцкае дадатковае аддзяленне. Для гэтага прапаноўвалася ўключыць аднагодоваы вышэйшыя курсы, якія існавалі на базе

спецфакультэтаў універсітэтаў, вышэйшых тэхнічных устаноў, іншых ВНУ, у сістэму вышэйшай школы ў якасці арганізацыйнай часткі. Уся прафесійна-педагагічная падрыхтоўка павінна была весціся ў факультатыўным рэжыме, у вольны ад заняткаў на спецыяльным факультэце час. Права выбару дадатковай педагагічнай адукацыі набывалася з другога курсу. Арганізацыя дадатковай адукацыі мела на мэце забяспечыць усебаковую падрыхтоўку праз "пагружэнне студэнтаў у асобую галіну чалавечай культуры – у педагогіку"¹⁵.

Змест педагагічнай падрыхтоўкі на другім курсе складалі псіхалогія, гістарычныя ўводзіны ў педагогіку, арганізацыя народнай адукацыі ў РСФСР ці БССР, агульная педагогіка, філасофія педагогікі. На трэцім курсе студэнтаў знаёмілі з эксперыментальнай педагогікай, педагогікай характару, агульнай методыкай, мастацкім педагагічным курсам, дзяржаўнымі праграмамі. На чацвёртым курсе прапаноўвалася вывучэнне спецыяльных методык, тэхнікі маўлення, мастацкага чытання, мастацкага апавядання.

Педагагічная практыка прадугледжвалася ўлетку на кожным курсе. На чацвёртым жа курсе яна праводзілася на працягу ўсяго года і заканчвалася заліковай практыкай.

Але праект рэарганізацыі падрыхтоўкі настаўнікаў у сістэме класічнага універсітэта не быў рэалізаваны на практыцы. З 1930 г. перад універсітэтамі была пастаўлена задача падрыхтоўкі навукова-педагагічных работнікаў для вышэйшых навучальных устаноў. Арыентацыя БДУ на сярэдняю агульнаадукацыйную школу і сярэдняю спецыяльную школу адлюстравалася ў пераліку профіляў спецыялістаў з 1933 г.¹⁶

Пасля 1935 г. агульнаадукацыйны кампанент ў вучэбных планах страчвае сваё вызначальнае месца; ўсё большы ўдзельны вес набывае грамадска- і ваенна-патрыятычны кампанент цэннасна-арыентацыйнай падрыхтоўкі. Паглыбленая спецыялізацыя ў галіне навукі, асновы якой выпускнік будзе выкладаць, з'яўляецца, бадай, адзінай умовай фарміравання творчых здольнасцей будучых настаўнікаў.

К 1941 г. на Беларусі існавала 6 педагагічных ВНУ, у якіх званне настаўніка рыхтаваліся атрымаць 3723 студэнты¹⁷.

Факталагічны аналіз працэсу стварэння сістэмы вышэйшай педагагічнай адукацыі ў перыяд з 1918 па 1941 г. дае падставы для наступных высноў. Гэта быў дынамічны, складаны і супярэчлівы перыяд станаўлення сістэмы педагагічнай адукацыі, які забяспечыў вырашэнне галоўнай задачы дзяржавы – падрыхтоўку неабходнай колькасці настаўнікаў з дастаткова высокім узроўнем педагагічнай кваліфікацыі. Перыяд з 1918 па 1941 г. вызначаецца нераўнацэннасцю прапанаваных праектаў сістэмы педагагічнай адукацыі і нераўнавялікасцю часавых інтэрвалаў дзейнасці тых ці іншых педагагічных навучальных устаноў. Найбольшае значэнне для тэарэтычнай і метадалагічнай рэфлексіі мае перыяд 1918–1931 гг., калі была закладзена падстава для стварэння разнастайных тыпаў педагагічных навучальных устаноў, здольных забяспечыць рэфармаванне педагагічнай адукацыі, станаўленне новага зместу, новых тэхналогій навучання і выхавання, арыентаваных на еўрапейскія сістэмы, адначасова зацвярджаць самабытнасць нацыянальнай культуры.

Устойлівасць гэтай разнастайнасці педагагічных устаноў забяспечвала эквівалентнасць сістэмаўтваральных кампанентаў прафесійнай падрыхтоўкі будучых настаўнікаў: светапоглядны кампанент, прадстаўлены дыялектыка-матэрыялістычнай, марксісцкай і антрапалагічнай філасофіяй; краязнаўчы, этыка-эстэтычны прадстаўлены гісторыяй мастацтва, філасофіяй педагогікі, гісторыяй этычных вучэнняў, гістарычнымі ўводзінамі ў педагагічную практыку, тэхнікай педагагічнага малявання, у тым ліку – графічнай граматай, тэатральнай педагогікай, цыкламі прадметаў па працы, уключаючымі яе асноўныя віды: ручная, вытворчая праца, разнастайныя віды практык (палітэхнічная, грамадска-педагагічная, палітыка-асветніцкая дзейнасць, грамадска-карысная праца, метадычная).

Змястоўны аналіз і параўнанне дакументаў рэфармавання педагагічнай адукацыі дае права гаварыць аб навуковым плюралізме ў абгрунтаванні праектаў рэформы. Уплыў на складанне сістэмы педагагічнай адукацыі аказвалі як прадстаўнікі марксісцкага напрамку (Н.К.Крупская, А.Г.Калашнікаў, А.В.Луначарскі), так і прадстаўнікі альтэрнатыўнага кірунку афіцыйнай педагогікі (П.Ф.Капцераў, М.М.Рубінштейн і інш.).

Даследаванне першакрыніц і дакументаў сведчыць аб пераемнасці дэмакратычных ўстановак педагагічнай адукацыі, якія бяруць свае вытокі ў зямскіх навучальных установах, у дзейнасці педагогаў-гуманістаў дакастрычніцкага перыяду (Н.К.Венцэль, П.Ф.Капцераў, І.М.Ульянаў і інш.).

Рэдукцыянізм прынцыпаў "школы працы", "тэхніка рашае ўсё" на дзейнасць педагагічных навучальных устаноў, якія знайшлі сваё адлюстраванне ў паставах партыі і ўрада 1931–1932 г., прывялі да таго, што факультэт ВУН стаў разглядацца як "цэх завода", "вопытнае поле" сельскай гаспадаркі. У выніку гэтага знікае разнастайнасць ў сістэме педагагічнай адукацыі. У сваю чаргу, уніфікацыя абумовіла стагнацыйныя працэсы, якія не замарудзілі здзейсніцца: к 1941 г. была ўжо толькі адзіная сістэма педагагічнай адукацыі з адзінымі навучальнымі планамі, праграмамі, навучальнымі дапаможнікамі.

¹ Гл.: Луначарский А. В. Доклад на III сессии ВЦИК 7-го созыва // О воспитании и образовании. М., 1976. С.76.

² Там жа. С.75–76.

³ Гл.: Ильин Н. Н. Педагогическое образование за границей и у нас. М., 1927. С.89–90.

⁴ Гл.: Паначин Ф. Г. Педагогическое образование в России. М., 1976. С.107.

⁵ Там жа. С.86,94.

⁶ Луначарский А. В. Доклад на III сессии ВЦИК 7-го созыва. С.76.

⁷ Хрусталева А. К истории высшего педагогического образования в РСФСР (Педвузы Москвы и Ленинграда в 1918–1961 гг.) М., 1963.

⁸ Там жа. С.4.

⁹ Рубинштейн М. М. Об образовании и самообразовании педагога // На путях к педагогическому самообразованию: Сб. ст. М., 1925. С.9–10.

¹⁰ Ильин Н. Н. Педагогическое образование за границей и у нас. С.95–96.

¹¹ ЦДА РБ. Ф.205, Спр.1, адз. зак. 802, арк.24–25.

¹² Там жа. арк.24–25.

¹³ Калашников А. Г. Новый учебный план педвуза и перспективы его развития // Нар. просвещение. 1925. №7–8. С.117.

¹⁴ Учебный план, программы и методы работы АКВ на 1929/30 учебный год. М., 1929. С.7,69–70.

¹⁵ Рубинштейн М. М. Проблема учителя. М.;Л., 1927. С.85.

¹⁶ ЦДА РБ. Ф.205, Спр.1, адз. зак. 667, арк.4,12.

¹⁷ Гл.: Новик Е. Н. Формирование кадров народного образования Белоруссии. Мн., 1981. С.242–243.

В.В.БЕСПРАЗВАННЫ

АБ АКТУАЛЬНЫХ ПРАБЛЕМАХ ВАЕННА-ПАТРЫЯТЫЧНАГА ВЫХАВАННЯ СТУДЭНТАЎ БЕЛАРУСКАГА ДЗЯРЖАЎНАГА УНІВЕРСІТЭТА

Патрыятызм – гэта адзінае пачуццё і стан асобы, у якім выяўляюцца адносіны чалавека да Радзімы і гатоўнасць яе абараняць. Патрыятызм перадаецца ад бацькоў да дзяцей. Ва ўсе часы юнакоў спецыяльна выходвалі, навучалі і рыхтавалі да ролі будаўнікоў і абаронцаў Радзімы.

У артыкуле 57 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь зацверджана: «Абарона Рэспублікі Беларусь – абавязак і свяшчэнны доўг грамадзяніна Рэспублікі Беларусь»¹. На падрыхтоўку моладзі для выканання гэтага грамадзянскага абавязку накіравана наша сістэма патрыятычнага і ваенна-патрыятычнага выхавання.

У сучасных умовах, як ніколі раней, важна фарміраваць у студэнцтва патрыятызм, заснаваны на агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцях, светапоглядзе і адносінах асобы да Радзімы – Рэспублікі Беларусь, гатоўнасць берагчы і ўмацоўваць практычнымі справамі яе незалежнасць і суверэнітэт.

Хаця сённяшняя нявырашанасць многіх маладзёжных праблем, недасканаласць механізму ажыццяўлення адпаведнай палітыкі выклікае ў часткі